

Vizsgakérdések **a 2012. dec. 18-i kultúrtörténet vizsgára**

Az alábbi 10 vizsgatétel közül kettőt sorshúzással jelölünk ki az írásbeli vizsgára (egyet az 1–4. sorszámuak közül és egyet az 5–10. sorszámuak közül).

1.

Nézze meg figyelmesen Lakatos Róbert *Ördögtérge* című filmjét!

- a) Mesélje el röviden (kb. 10–15 sorban) a film cselekményét!
- b) Nevezze meg és példázza legalább 2–2 példával a mitikus gondolkodás alábbi jellemzőit a film alapján:
 - mágikus jelleg (nevezze meg a mágia típusát és célját is!)
 - zoomorf és antropomorf szemlélet
 - a determinatív kezdet érvényesülése az időfelfogásban
 - dualisztikus szemlélet (= bináris oppozíciók érvényesülése)
 - szimbolikus jelleg
- c) Milyen mitikus és pszeudomitikus lények szerepelnek a filmben? Jellemezze röviden ezeket a lényeket!

(A filmet a vizsgán újra megnézik.)

2.

Értelmezze Ingmar Bergman *A hetedik pecsét* című filmjének mutatványos és flagelláns jelenetét a középkori ember világképének vonatkozásában! Milyen szimbólumokat talál a két jelenetben?

3.

Hogyan érvényesül a mágia az alábbi epikus ráolvasás szövegében és a hozzá kapcsolódó rítuscselekményben?

A ráolvasáshoz kapcsolódó rítuscselekmény

A szemmelverés (igézet) gyógyítása úgy történik, hogy a beteg jelenlétében a ráolvasást végző személy három égő szentet dob egy csupor vízbe, amelyre közben kézzel keresztet rajzol, és hangosan mondja az alább következő ráolvasó imádságot. A végén a vízzel megmossa a beteget, majd a vizet a kapu sarkára vagy a szomszéd telkére önti.

A ráolvasás szövege

Elindult a Bódogságos Szépszüzmárja

az ölibe az ő áldott szent fiával.

Megtalálkozott három zsidó lejánval.

Egyik

Olyan szép fényes a te áldott szent fíjad, mint a szép fényes Nap!

Második azt mondta:

Olyan szép fényes a te áldott szent fíjad, mint a szép fényes Hód!

Harmadik azt mondta:

Olyan szép fényes a te áldott szent fíjad, mint a szép fényes csillag!

S mind a hárman halálra igizték.

Visszatért a Bódogságos Szépszüzmárja

az ölibe az ő áldott szent fiával,
vizet vett a Jordán viziből,
vizet vetett az ő áldott szent fiának.
Most én es vizet vetek én ennek az Ilonának,
olyan tisztán maradjon ő es, mint az áldott kicsi Jézus!
Menj el innen te gonosz igizet,
első harangszó itt ne érjen,
második harangszó itt ne találjon,
harmadik harangszóra úgy elmúljal,
mint a gyertyának a füstje!
(Pusztina, Moldva)

(A felkészüléshez tekintse át a kurzus vázlatának idevágó részét, megfigyelve az idézett példákat.)

4. Magyarázza meg az alábbi archaikus népi imádság szimbólumait, ezek jelentését a középkori ember világképének vonatkozásában! Tagolja szerkezeti egységekre az imaszöveget, és magyarázza meg az egyes szövegegységek jelentését!

Ma péntek, ma péntek,
én felkelék szép piros hajnalba,
kimenék ajtóm elejibe,
feltekinték magas mennybe.
Ott van egy aranyos káponacska,
küjjel aranyos, belől irgalmas,
négy szegibe négy angyalka,
közepibe szent ótárka,
s abba ül vala Bódogságos Szüzmárja.
Áldott szent haja leeresztvel,
áldott szent ajaka megkékülvel,
jobb kezibe kis könyvecske,
s abból imádkozik vala.
Odamejen Szent Lukács jivangyilista,
kérdi: Mit sírsz, mit sírsz, Bódogságos Szüzmárjám?
Hogyne sírjak, hogyne sírjak, Szent Lukács jivangyilista,
mikor az én áldott szent fijamat
harmadnapja nem láttam!
Hol láttam? Hol láttam?
Kárvária hegyen.
Két letura (lator) közt kikésérték,
magas keresztfára megfeszítették,
tompá szegekvel szegezték,
vas láncsákval nyitogatták,
vas dárdákval döfödték,
vas ostorokval ostromozták,
vas seprükkel seprülték,

*vas keccsükkel csabbodták,
büdös nyálakval töpdösték.
Aki ezt elmondja este lefektyibe,
regvel felköltyibe,
pokolnak ajtaja bétevődik,
mennyországnak ajtója kinyittatódik.
Nyújcs kezét, Márjacskám,
nyiccs kaput, angyalkám,
hogy mehessünk örökös számadásra! Ámmen.
(Moldva, Pusztina)*

5. Az ősi magyar hitvilág hitvilág természetfeletti lényei (istenségképzetek, alsó mitológia)

6.

a) „Az angyalok az üdvtörténet tanúi és irányítói.” Mit jelent ez a kijelentés? Nevezzen meg három példát a magyar vagy egyetemes kultúrtörténetből. A példák mindegyike olyan legyen, amelyik nem szerepelt a kurzusban!

b) Hány angyal van? Miért?

c) Melyik napszak az angyal napszaka? Miért? (Többet is megnevezhet, helyes indoklással.)

7.

a) Nevezze meg és példázza az ördög 3 lehetséges szerepkörét a keresztény tanításokban. Hozzon konkrét kultúrtörténeti példákat mindegyik szerepkörre!

b) Nevezze meg az ördögtől való védekezés 3 technikáját! Hozzon konkrét példákat mindegyik technikára!

8.

Nevezze meg a karneváli világkép 5 jellemzőjét és példázza mindegyik jellemző sajátosságát 2-2 saját megfigyelésből, olvasmányélményből, filmélményből stb. származó példával! (A példák nem származhatnak a kurzusból!)

9.

a) A búcsú teológiai fogalma

b) Melyek a középkori búcsújáróhelyek jellegzetes típusai?

c) Írja le a Napbaöltözött Asszony ikonográfiájának jelképiségét!

10.

Három tetszőlegesen választott szent legendáinak, ikonográfiai ábrázolásainak és népi kultuszának bemutatása